

ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРИ ПІДКЛАДКИ НА КІНЕТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ТОНКИХ ПЛІВОК Bi_2Se_3

Меньшикова С.І., Рогачова О.І.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Сполука Bi_2Se_3 відноситься до класу напівпровідникових матеріалів V_2VI_3 , які широко використовуються в термоохолоджуючих пристроях. Значна частина сучасних досліджень в області термоелектрики спрямована на пошук нетрадиційних шляхів підвищення основної характеристики термоелектричних (ТЕ) матеріалів – ТЕ добротності Z . Теоретичні припущення щодо збільшення Z в низькорозмірних структурах [1], які були пізніше експериментально підтверджені на прикладі напівпровідникових сполук V_2VI_3 [2], сприяють проведенню досліджень транспортних властивостей тонких плівок Bi_2Se_3 .

Тонкі плівки можуть бути отримані різними методами: термічне випаровування, імпульсне лазерне осадження, хімічне осадження з газової фази, молекулярно-променева епітаксія, тощо. Термічне випаровування є одним з простих та дешевих методів вирощування тонких плівок. Тип структури та властивості тонких плівок в значній мірі визначаються температурою підкладки. В якості підкладок для вирощування тонких плівок Bi_2Se_3 найчастіше використовують скло.

Мета роботи – встановити вплив температури скляної підкладки на кінетичні властивості тонких плівок Bi_2Se_3 .

Об'єкти дослідження – тонкі плівки товщинами $d = 11.5 - 420.0$ нм, які отримані термічним випаровуванням у вакуумі ($\sim 10^{-5} - 10^{-6}$ Па) кристалів n - Bi_2Se_3 на скляні підкладки. Для виявлення впливу технологічних факторів (температури підкладки T_S) на властивості тонкоплівкові зразки були осаджені на підкладках за різних температур: $T_S = (500 \pm 5)$ К (серія 1) та $T_S = (450 \pm 5)$ К (серія 2). Електропровідність σ та коефіцієнт Холла R_H вимірювали dc методом з похибкою не більше ± 5 %. Рухливість носіїв заряду розраховували як $\mu_H = \sigma \cdot R_H$. Коефіцієнт Зеєбека S вимірювали компенсаційним методом відносно Cu .

Результати вимірювань R_H і S показали, що метод термічного випаровування дозволяє отримувати плівки з n -типом провідності, як і у вихідному кристалі. Було встановлено, що в плівках серії 1 значення μ_H більші порівняно з μ_H в плівках серії 2. Спостерігався розкид значень S (і, відповідно, концентрації електронів) по поверхні плівок серії 2, який вказував на неоднорідний розподіл матеріалу. Плівки серії 1 показали стабільні значення S по поверхні, розкид значень S не перевищував похибки вимірювань (± 2 %).

Література:

1. Hicks L.D. Effect of quantum-well structures on the thermoelectric figure of merit / L.D. Hicks, M. S. Dresselhaus // Phys. Rev. B. – 1993. – 47. – P. 12727.
2. Venkatasubramanian R. Thin-film thermoelectric devices with high room-temperature figures of merit / R. Venkatasubramanian, E. Siivola, T. Colpitts, et al. // Nature. – 2001. – 413. – P. 597-602.